

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

PAULINA MATYJAS-ŁYSAKOWSKA

p.matyjas@ujk.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8734-8338>

Obowiązek lojalności wobec pracodawcy w stosunkach pracy nauczycieli akademickich

Duty of Loyalty in Employment Relations of Academic Teachers
in the Context of Additional Employment

WPROWADZENIE

Problem lojalności nauczycieli akademickich jest złożony i wieloaspektowy. Źródłem lojalności pracowników jest obowiązek dbałości o dobro zakładu pracy wynikający z art. 100 § 2 pkt 4 k.p. Szczegółowe uregulowania, w których upatruje się obowiązku lojalności, ustawodawca określił w przepisach ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹, a dotyczą one ograniczeń w zakresie podejmowania dodatkowego zatrudnienia.

Uzasadnieniem dla podjęcia tematu jest refleksja, że przepisy ograniczające możliwość dodatkowego zatrudnienia przez nauczycieli akademickich utrudniają realizację gwarantowanej w Konstytucji RP² wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy (art. 65 ust. 1 Konstytucji RP) oraz naruszają zasadę równości (art. 32 Konstytucji RP).

¹ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 ze zm., dalej jako: p.s.w.n. Nowa ustawa weszła w życie 1 października 2018 r. i zastąpiła dotychczas obowiązującą ustawę z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2183 ze zm.), dalej jako: p.s.w.

² Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).

LOJALNOŚĆ PRACOWNICZA

Lojalność pracownicza to nie jest pojęcie języka prawnego. Człowiek lojalny to człowiek uczciwy, praworządny, rzetelny w stosunkach międzyludzkich³. Lojalny jest ten, kto nie narusza zaufania, jakim jest obdarzony, wywiązuje się z podjętych zobowiązań⁴. Lojalnym można być wobec drugiego człowieka, wobec grupy osób, zbiorowości, a więc także wobec pracodawcy, nawet będącego jednostką organizacyjną⁵. Ocena lojalności ma charakter względny i może zależeć od przedmiotu lojalności⁶. Bycie lojalnym wobec jednych wartości może oznaczać, że jest się niełojalnym wobec innych.

Lojalność pracownika może być utożsamiana z długoletnim zatrudnieniem, pozostawaniem w zatrudnieniu w dobrym dla pracodawcy czasie oraz w czasie problemów finansowych, organizacyjnych czy innych⁷. Lojalność pracownika przejawia się w nieprzekraczaniu granic dopuszczalnej krytyki pracodawcy, niepodjęciu działalności konkurencyjnej w stosunku do działalności pracodawcy, zachowaniu tajemnicy służbowej, sygnalizowaniu dostrzeżonych nieprawidłowości w środowisku pracy. W Akademijskim Kodeksie Wartości, przyjętym na Uniwersytecie Jagiellońskim w dniu 25 czerwca 2003 r., stwierdzono:

[...] lojalność objawia się zarówno w pracowniczej dyscyplinie i wspomaganiu demokratycznie obranej zwierzchności, jak i w solidarności wobec kolegów, studentów i wszystkich członków społeczności akademickiej, służeniu pomocą we wspólnych przedsięwzięciach, przede wszystkim w budowaniu prestiżu uczelni i jej członków. Wykroczeniem przeciwko zasadzie lojalności są działania wymierzone bezpośrednio i pośrednio w powagę i autorytet uczelni, szkodenie jej interesom, w szczególności zaś angażowanie się w takie przedsięwzięcia, których intencją bądź obiektywnym skutkiem jest osłabianie pozycji i pomyślności uczelni jako całości i jej struktur oraz szkodenie kolegom i ich dobremu imieniu⁸.

ZASADA WOLNOŚCI PRACY W KONSTYTUCJI RP

Zgodnie z art. 65 ust. 2 Konstytucji RP każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Gwarantowana w Konstytucji wolność wyboru miejsca pracy stwarza możliwość pozostawa-

³ Hasło: *Lojalność*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/lojalno%C5%9B%C4%87.html> [dostęp: 15.05.2018].

⁴ P. Sztompka, *Zaufanie*, Kraków 2007, s. 36.

⁵ A. Lewicka-Strzałecka, *Lojalność pracownika: trwała wartość czy anachroniczna cnota?*, „Człowiek i Społeczeństwo” 2014, t. 38, s. 150.

⁶ *Ibidem*, s. 151.

⁷ *Ibidem*, s. 149.

⁸ Akademijski Kodeks Wartości, www.uj.edu.pl/documents/10172/84597185/akademicki-kodeks-wartosci.pdf/3bfff64b6-8507-410c-82c5-264a10f3841a [dostęp: 15.05.2018].

nia w więcej niż jednym stosunku pracy⁹. Wyjątki od zasady wolności pracy powinna określać ustawa (art. 65 ust. 1 zdanie 2 Konstytucji RP). Wyjątki są dopuszczalne, o ile jest to konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP)¹⁰. Ustawowe ograniczenia wolności pracy nie mogą naruszać istoty tej wolności (art. 65 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego wymóg „konieczności”, o którym mowa w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, jest spełniony, jeżeli ustanowione ograniczenia są zgodne z zasadą proporcjonalności. Oznacza to, że zastosowane środki są w stanie doprowadzić do zamierzonych celów, są one niezbędne dla ochrony interesu, z którym są powiązane, a ich efekty muszą pozostawać w proporcji do ciężarów nakładanych na obywatela¹¹.

ZAKRES OGRANICZEŃ DODATKOWEGO ZATRUDNIENIA NAUCZYCIELI AKADEMICKICH

Dodatkowym zatrudnieniem nauczycieli akademickich w świetle art. 125 p.s.w.n. jest każde zatrudnienie o charakterze pracowniczym podjęte lub kontynuowane u pracodawcy prowadzącego działalność dydaktyczną lub naukową. Dotyczy to także nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelni niepublicznej, jeśli statut takiej uczelni nie stanowi inaczej. Ograniczenia związane z podjęciem dodatkowego zatrudnienia dotyczą więc sytuacji, kiedy nauczyciel akademicki podjąłby zatrudnienie na podstawie umowy o pracę (bez względu na jej terminowy lub bezterminowy charakter), powołania, wyboru lub mianowania. Literalna wykładnia art. 125 ust. 1 p.s.w.n. pozwala dostrzec, że określenie „dodatkowe zatrudnienie” nie obejmuje innych niż pracownicze stosunków prawnych, na podstawie których może być przecież świadczona praca.

Ograniczenia w podejmowaniu dodatkowego zatrudnienia odnoszą się do rodzaju wykonywanej działalności przez pracodawcę, u którego nauczyciel akademicki ma być dodatkowo zatrudniony, natomiast brak jest bezpośredniego

⁹ Z. Góral, *Swoboda doboru pracowników i wolność pracy*, [w:] *Polskie prawo pracy w okresie transformacji w oświateniu prawa wspólnotowego*, red. H. Lewandowski, Warszawa 1997, s. 37.

¹⁰ T. Zieliński, *Ustrój pracy w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Prawo pracy. Ubezpieczenia społeczne, polityka społeczna. Wybrane zagadnienia*, red. B.M. Ćwiertniak, Opole 1998, s. 21; K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 84 i n.; S. Bułajewski, [w:] *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Chmaj, Warszawa 2016, s. 191.

¹¹ Wyrok TK z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50; wyrok TK z dnia 26 kwietnia 1999 r., K 33/98, OTK 1999, nr 4, poz. 71; wyrok TK z dnia 2 czerwca 1999 r., K 34/98, OTK 1999, nr 5, poz. 94; wyrok TK z dnia 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK-A 2004, nr 4, poz. 31.

odniesienia do rodzaju wykonywanej pracy przez nauczyciela akademickiego¹². Słuszny jest pogląd, wyrażony na gruncie nieobowiązującej już ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r., ale zachowujący w nowym stanie prawnym aktualność, że wyłącznie rodzaj prowadzonej przez pracodawcę działalności determinuje konieczność zwrócenia się o zgodę rektora na dodatkowe zatrudnienie¹³. Rodzaj pracy, jaka ma być wykonywana u tego pracodawcy, nie jest bez znaczenia, ponieważ rektor ma obowiązek uzasadnić odmowę wyrażenia zgody, o której mowa w art. 125 ust. 1 p.s.w.n.¹⁴ Ograniczenia dotyczące dodatkowego zatrudnienia, wiążące się z koniecznością uzyskania zgody rektora, dotyczą podjęcia dodatkowego zatrudnienia u pracodawców zajmujących się działalnością dydaktyczną lub naukową, bez względu na to, czy praca polega na prowadzeniu działalności dydaktycznej czy naukowej¹⁵.

Może się wydawać, że skoro podjęcie dodatkowego zatrudnienia u pracodawcy prowadzącego działalność dydaktyczną lub naukową wymaga zgody rektora, to *a contrario* podjęcie dodatkowego zatrudnienia u pracodawcy, który taką działalnością się nie zajmuje, nie podlega ograniczeniom¹⁶. Zastanawiająca jest zatem przyczyna, dla której w art. 125 ust. 3 p.s.w.n. wymieniono instytucje wyłączone z ograniczeń, o których mowa w art. 125 ust. 1 p.s.w.n. Zgodnie z art. 125 ust. 3 p.s.w.n. pracownik nie musi zwracać się o zgodę na zatrudnienie w podmiotach, z którymi uczelnia nawiązała współpracę na podstawie umowy lub porozumienia albo dla których jest organem prowadzącym, założycielem albo udziałowcem, a także we wskazanych urządach, instytucjach kultury i placówkach systemu oświaty. Wyłączenie, o którym mowa w art. 125 ust. 3 p.s.w.n., oznacza, że pracownik nie musi starać się o zgodę nawet wtedy, gdy praca ma polegać na działalności dydaktycznej lub naukowej¹⁷. Reguła ta ma zastosowanie przy założeniu, że wymienione w tym przepisie jednostki organizacyjne prowadzą obok głównej działalności także działalność dydaktyczną lub naukową¹⁸. Nie jest jasne, kto jest pracodawcą prowadzącym działalność dydaktyczną lub naukową¹⁹. Urzędy państwowe i instytucje kultury nie prowadzą działalności naukowej ani dydaktycznej, a placówki oświatowe nie pro-

¹² Zob. M. Wujczyk, [w:] *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107–158 oraz 196–201a i 226 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*, red. K.W. Baran, Warszawa 2015, s. 195.

¹³ W. Pudelko, *Zgoda na zatrudnienie nauczyciela akademickiego*, „Monitor Prawa Pracy” 2011, nr 11, s. 574.

¹⁴ Por. M. Wujczyk, *op. cit.*, s. 195–196.

¹⁵ W. Sanetra, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. W. Sanetra, M. Wierzbowski, Warszawa 2013, s. 289.

¹⁶ B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelniach publicznych*, [w:] *Zatrudnienie nauczycieli akademickich*, red. W. Sanetra, Warszawa 2014, s. 223.

¹⁷ Tak: W. Sanetra, *op. cit.*, s. 289.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Por. H. Izdebski, J.M. Zieliński, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. H. Izdebski, J.M. Zieliński, Warszawa 2015, s. 386.

wadzą działalności naukowej, prowadzą badania naukowe i prace rozwojowe (art. 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych²⁰ i art. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. o systemie oświaty²¹).

Zakres podmiotowy ograniczeń dodatkowego zatrudniania dotyczy wszystkich nauczycieli zatrudnionych w uczelniach publicznych jako podstawowym miejscu pracy. Podstawowe miejsce pracy to uczelnia albo jednostka naukowa, w której nauczyciel akademicki lub pracownik naukowy jest zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy, wskazana w akcie stanowiącym podstawę zatrudnienia. Podstawowe miejsce pracy może być tylko jedno (art. 120 ust. 1 p.s.w.n.). Nauczyciele akademicy, zatrudnieni zarówno na podstawie umowy o pracę, jak i mianowania, w akcie kreującym stosunek pracy wskazują charakter zatrudnienia. W ramach programu studiów o profilu praktycznym co najmniej 50% godzin zajęć, a o profilu ogólnoakademickim co najmniej 75% godzin zajęć, jest prowadzone przez nauczycieli akademickich zatrudnionych w tej uczelni jako podstawowym miejscu pracy. Rozwiązanie takie zastąpiło rozwiązania dotyczące minimum kadrowego²².

Zgodnie z art. 125 ust. 2 p.s.w.n. rektor podejmuje decyzję w sprawie wyrażenia zgody lub odmowy jej wyrażenia w terminie 2 miesięcy od dnia wystąpienia o zgodę. Odmowa wyrażenia zgody wymaga uzasadnienia²³.

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce nie precyzuje, kiedy rektor ma prawo odmówić wyrażenia zgody na dodatkowe zatrudnienie nauczyciela akademickiego. Ponieważ ustawodawca nie określił przypadków, w których zgoda nie może być udzielona, to należy uznać, że rektor ma w tym zakresie swobodę, którą ogranicza wymóg uzasadnienia decyzji. Odmowa wyrażenia zgody wymaga jednak uzasadnienia.

Do 31 października 2018 r. rektor miał prawo odmówić wyrażenia zgody na dodatkowe zatrudnienie, jeżeli świadczenie usług dydaktycznych lub naukowych u innego pracodawcy zmniejszało zdolność do prawidłowego funkcjonowania uczelni lub wiązało się z wykorzystaniem urządzeń technicznych i zasobów uczelni. Ponieważ ustawodawca wówczas określał przypadki, w których

²⁰ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1915.

²¹ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 996.

²² www.znpul.pl/wgrane_pliki/uzasadnienie-do-projektu-ustawy-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce-1...-1.pdf [dostęp: 21.11.2018].

²³ Na temat charakteru prawnego zgody na dodatkowe zatrudnienie nauczyciela akademickiego zob. W. Pudełko, *Zgoda na zatrudnienie...*, s. 572 i n.; A. Węgrzyn, *O zgodzie rektora na dodatkowe zatrudnienie nauczyciela akademickiego*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2012, nr 12, s. 26 i n.; B. Cudowski, *Zakres ograniczeń dodatkowego zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej nauczycieli akademickich*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 12, s. 65 i n.; A. Bocheńska, *Uwagi o dodatkowym zatrudnieniu nauczyciela akademickiego*, [w:] *Prawny model zatrudnienia nauczyciela akademickiego. Wybrane zagadnienia*, red. A. Bocheńska, A. Musiała, Poznań 2016, s. 97; M. Bosak, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny*, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015, s. 184.

zgoda nie mogła być udzielona, to należało je wyklądać w sposób zawężający, a to oznaczało, że w innych przypadkach rektor nie mógł odmówić wyrażenia zgody na dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich. Obie przesłanki dość rzadko występowały. Po pierwsze, podjęcie dodatkowego zatrudnienia przez nauczyciela akademickiego raczej nie utrudniało funkcjonowania całej uczelni. Upatrywano w tej przesłance obowiązku powstrzymania się od działalności konkurencyjnej nauczyciela akademickiego²⁴. Drugą przesłanką było wykorzystanie należących do uczelni urządzeń technicznych i zasobów uczelni. Wskazywano, że chodzi o zasoby osobowe i środki rzeczowe²⁵. Rektor mógł odmówić wyrażenia zgody na dodatkowe zatrudnienie tylko w sytuacji, gdy nauczyciel akademicki wykorzystywał urządzenia techniczne i zasoby uczelni bez tytułu prawnego²⁶.

W POSZUKIWANIU UZASADNIENIA DLA OGRANICZEŃ DODATKOWEGO ZATRUDNIENIA NAUCZYCIELI AKADEMICKICH

Źródłem lojalności pracowniczej nauczycieli akademickich jest bez wątpienia obowiązek dbałości o dobro zakładu pracy (art. 100 § 2 pkt 4 k.p.)²⁷. Prawne ograniczenia dodatkowego zatrudnienia są charakterystyczne dla osób zajmujących stanowiska w administracji państwowej, w tym urzędników służby cywilnej, sędziów, prokuratorów, pracowników samorządowych, pracowników organów nadzoru i kontroli (NIK, PIP, Samorządowe Kolegia Odwoławcze itp.). Uzasadnieniem dla ograniczeń w dodatkowym zatrudnieniu tych osób jest wymaganie od tych osób zwiększonej dyspozycyjności oraz wymóg niezależności i niezawisłości. Wątpliwe jest przyjęcie tożsamesgo uzasadnienia dla ograniczeń dodatkowego zatrudnienia wobec nauczycieli akademickich, którzy korzystają z gwarantowanej konstytucyjnie wolności pracy, nauczania i wolności badań naukowych²⁸. Stosunek pracy nauczyciela akademickiego nie wiąże się z realizacją władztwa publicznoprawnego (nawet jeśli chodzi o mianowanych nauczycieli akademickich)²⁹.

²⁴ Tak: B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich (po nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym)*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 9, s. 53–54; M. Wujczyk, *op. cit.*, s. 198.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ J. Ciapała, *Dylematy wokół ograniczenia konstytucyjnych wolności pracy, wykonywania zawodu, nauczania i badań naukowych (na przykładzie nauczycieli akademickich)*, [w:] *Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka a doświadczenia Polski*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2016, s. 191.

²⁷ Na temat etosu nauczyciela akademickiego zob. P.T. Nowakowski, *O etycznych kanonach pracy nauczycieli akademickich i próbach ich kodyfikowania*, „Studia z Teorii Wychowania” 2011, nr 2, s. 154–155.

²⁸ Tak: J. Ciapała, *op. cit.*, s. 198.

²⁹ W. Pudelko, *Charakter prawny norm ograniczających dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 2012, s. 299.

Uzasadnienia dla ograniczenia wolności pracy nauczycieli akademickich upatruje się w przesłance porządku publicznego (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP)³⁰. Porządek publiczny oznacza konieczność uwzględniania interesu publicznego w organizacji życia publicznego i opierania życia publicznego na wartościach akceptowanych przez społeczeństwo³¹. Porządek publiczny definiuje się również jako system:

[...] urzędów prawnopublicznych i stosunków społecznych powstających i kształtujących się w miejscach publicznych, niepublicznych, którego celem i zadaniem jest zwłaszcza ochrona życia, zdrowia, mienia obywateli i mienia społecznego i zapewnienie normalnej działalności instytucji, zakładów, przedsiębiorstw państwowych, społecznych i prywatnych oraz eliminowanie (usuwanie) różnego rodzaju uciążliwości niebezpiecznych lub niedogodnych dla społeczeństwa i jednostek³².

W związku z tak pojemną definicją porządku publicznego słuszne jest twierdzenie, że ograniczenia wolności pracy w postaci ograniczeń dodatkowego zatrudniania mogą być wprowadzane w celu ochrony interesu nie tylko państwa, ale także innych podmiotów (np. pracodawców)³³.

Interesem publicznym, który podlega ochronie przez ustanowienie ograniczenia dodatkowego zatrudnienia nauczycieli akademickich, jest – jak wynika z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego – wysoki poziom kształcenia, potrzeba tworzenia ustawowych warunków sprzyjających wzrostowi jakościowych wyników tego kształcenia oraz rozwój nauki³⁴. Trybunał Konstytucyjny, badając zgodność art. 129 p.s.w.³⁵ m.in. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, upatrywał *ratio legis* wprowadzenia ustawowego ograniczenia podejmowania przez nauczycieli akademickich dodatkowego zatrudnienia w:

[...] zapobieganiu potencjalnej działalności konkurencyjnej, którą nauczyciele akademicy mogą prowadzić wobec uczelni w ramach dodatkowego zatrudnienia pracowniczego; zapobieganiu obniżania standardu nauczania w szkołach wyższych, do którego nieuchronnie dochodzi w wypadku podejmowania zbyt wielu zobowiązań pracowniczych przez nauczycieli akademickich (przy

³⁰ B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie*, Warszawa 2007, s. 21; W. Pudelko, *Charakter prawny norm...*, s. 306; A. Dubowik, *Dodatkowe zatrudnienie i inne zajęcia pracowników sfery publicznej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2005, nr 10, s. 21.

³¹ M. Wyrzykowski, *Granice praw i wolności – granice władzy*, [w:] *Obywatel – jego wolności i prawa*, oprac. B. Oliwa-Radzikowska, Warszawa 1998, s. 50; *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

³² S. Bolesta, *Pojęcie porządku publicznego w prawie administracyjnym*, „Studia Prawnicze” 1983, nr 1, s. 236.

³³ B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie*, s. 22.

³⁴ Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r., K 27/07, Legalis nr 126577. Zob. także: B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelniach...*, s. 214.

³⁵ Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r. (K 27/07) dotyczył art. 129 p.s.w. w nieobowiązującym już brzmieniu.

podejmowaniu pracy w kilku uczelniach nauczyciele akademicy nie są bowiem w stanie wykonywać swej pracy w sposób rzetelny ani w macierzystej uczelni, ani w uczelniach, w których pracują dodatkowo)³⁶.

Trudno uznać takie uzasadnienie za przekonujące. Trybunał Konstytucyjny przyjął *a priori*, że wieloetatowość musi prowadzić do obniżenia standardu nauczania w uczelniach, co jest nieuzasadnionym uogólnieniem, krzywdzącym dla nauczycieli akademickich³⁷.

Ustawodawca jest niekonsekwentny. Z jednej strony, dbając o szeroko pojęty interes publiczny, ogranicza możliwość podjęcia dodatkowego zatrudnienia, ale z drugiej strony nie ogranicza możliwości świadczenia pracy w ramach stosunków cywilnoprawnych³⁸. W związku z tym trudno jednoznacznie stwierdzić, jaki jest cel ustanowienia ograniczeń w podejmowaniu dodatkowego zatrudnienia przez nauczycieli akademickich³⁹.

Warunkiem, który musi zostać spełniony, by ograniczenie wolności pracy mieściło się w dopuszczalnych granicach, jest niezbędność i proporcjonalność podjętych środków. Zasada proporcjonalności zakłada, że zastosowane środki są w stanie doprowadzić do zamierzonych celów, są one niezbędne dla ochrony interesu, z którym są powiązane, a ich efekty muszą pozostawać w proporcji do ciężarów nakładanych na obywatela⁴⁰. W odniesieniu do nakazu przydatności podstawowym problemem dla ustawodawcy ograniczającego konstytucyjne wolności jednostek jest wiedza na temat prawideł rządzących życiem społecznym, tak aby w oparciu o tę wiedzę dobrać takie środki prawne, które będą przydatne i efektywne w osiągnięciu założonego celu⁴¹. Problem wieloetatowości nauczycieli akademickich pozostaje w związku z wolnością badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolnością nauczania (art. 73 Konstytucji RP) oraz prawem do nauki i autonomii uczelni (art. 70 Konstytucji RP). Uczelnia jest specyficznym pracodawcą, pełniącym szczególną rolę w państwie. Uczelnie są powołane do realizacji badań naukowych, kształcenia, wspomagania rozwoju intelektualnego i moralnego młodego pokolenia, przygotowywania przyszłych absolwentów do odpowiedzialnego pełnienia funkcji publicznych i zawodowych w demokratycznym państwie (cele dydaktyczno-wychowawcze), a oprócz tego są powołane do tego, by wspierać rozwój kulturowy i cywilizacyjny całego społeczeństwa (cele

³⁶ Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r., K 27/07, Legalis nr 126577.

³⁷ J. Ciapała, *op. cit.*, s. 192.

³⁸ P. Nowik, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. M. Pyter, Warszawa 2012, s. 718.

³⁹ B. Cudowski, *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich (po nowelizacji prawa...*, s. 50 i n.

⁴⁰ *Konstytucja RP...*

⁴¹ *Ibidem.*

społeczne)⁴². Słuszny wydaje się postulat przyznania uczelni swobody w określaniu, w jaki sposób zamierza realizować wyznaczone przez ustawę cele dydaktyczne, naukowe i badawcze⁴³. W literaturze występuje pogląd, że wieloletowość *de facto* przyczynia się do upowszechnienia wyższego wykształcenia, a więc do zrealizowania konstytucyjnego prawa do nauki⁴⁴.

Wydaje się, że art. 125 p.s.w.n. godzi również w zasadę równości wynikającą z art. 32 Konstytucji RP, wprowadzając nieuzasadnioną dyferencjację nauczycieli akademickich w oparciu o rodzaj dodatkowej działalności i miejsce dodatkowego zatrudnienia⁴⁵. Przepis art. 125 ust. 3 p.s.w.n. także jest poddawany krytyce z uwagi na to, że praca dydaktyczna w szkole wyższej, podjęta jako dodatkowe zatrudnienie, nie jest bardziej obciążająca niż działalność zawodowa w sferze administracji publicznej czy w systemie oświaty⁴⁶.

UWAGI KOŃCOWE

Regulacja prawna dodatkowego zatrudnienia nauczycieli akademickich jest niedoskonała i budzi liczne wątpliwości co do zgodności z Konstytucją RP. Wątpliwości budzi zasadność i cel ustanowienia ograniczeń dodatkowego zatrudnienia, a także zakres podmiotowy i przedmiotowy ograniczeń, zwłaszcza w kontekście jakości kształcenia, prawa do nauki i wolności nauczania oraz badań naukowych. Konstytucyjność tego przepisu była poddawana ocenie przez Trybunał Konstytucyjny w 2009 r.⁴⁷ i został on uznany za zgodny z ar. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Od 2009 r. przepis art. 129 p.s.w. został znowelizowany i ograniczenia dodatkowego zatrudnienia stały się bardziej restrykcyjne, a wątpliwości sygnalizowane przez przedstawicieli doktryny nie zostały wyeliminowane⁴⁸.

Abstrahując od zgodności art. 129 p.s.w. z Konstytucją RP, należy wskazać, że pewnym rozwiązaniem w kwestii dopuszczalności dodatkowego zatrudnienia nauczycieli akademickich mogłoby być odniesienie ograniczeń do sposobu wykonywania obowiązków przez nauczyciela akademickiego w danej uczelni,

⁴² Preambuła Kodeksu Dobrej Praktyki w Szkołach Wyższych, opracowanego przez Fundację Rektorów Polskich, uchwalonego przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich 26 kwietnia 2007 r. Zob. także: *Nauczyciel akademicki jako ogniwo jakości kształcenia*, red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk, Siedlce 2003.

⁴³ J. Ciapała, *op. cit.*, s. 195.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 196.

⁴⁵ K.W. Baran, M. Wujczyk, *Z problematyki ograniczeń wolności pracy nauczycieli akademickich*, [w:] *Prawny model zatrudnienia...*, s. 95.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 96.

⁴⁷ Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r., K 27/07, Legalis nr 126577.

⁴⁸ Por. B. Banaszak, *Uwagi o zgodności z Konstytucją nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym*, [w:] *Państwo i prawo wobec współczesnych wymagań. Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Jaskierni*, t. 3, Toruń 2012, s. 38 i n.

która stanowi dla niego podstawowe miejsce pracy. Lojalny nauczyciel akademicki, zatrudniony w dodatkowym miejscu pracy, a wywiązujący się z obowiązków dydaktycznych, naukowych i badawczych, nie stanowi zagrożenia dla uczelni. Krzywdzące jest generalizowanie, że wieloetatowość szkodzi nauce, jeśli zauważymy, że jednocześnie przyczynia się do upowszechnienia szkolnictwa wyższego.

BIBLIOGRAFIA

- Akademicki Kodeks Wartości, www.uj.edu.pl/documents/10172/84597185/akademicki-kodeks-wartosci.pdf/3bff64b6-8507-410c-82c5-264a10f3841a [dostęp: 15.05.2018].
- Baran K.W., Wujczyk M., *Z problematyki ograniczeń wolności pracy nauczycieli akademickich*, [w:] *Prawny model zatrudnienia nauczyciela akademickiego*, red. A. Bocheńska, A. Musiała, Poznań 2016.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Banaszak B., *Uwagi o zgodności z Konstytucją nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym*, [w:] *Państwo i prawo wobec współczesnych wymagań. Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Jaskierni*, t. 3, Toruń 2012.
- Bolesta S., *Pojęcie porządku publicznego w prawie administracyjnym*, „Studia Prawnicze” 1983, nr 1.
- Bocheńska A., *Uwagi o dodatkowym zatrudnieniu nauczyciela akademickiego*, [w:] *Prawny model zatrudnienia nauczyciela akademickiego. Wybrane zagadnienia*, red. A. Bocheńska, A. Musiała, Poznań 2016.
- Bosak M., [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny*, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015.
- Bułajewski S., [w:] *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Chmaj, Warszawa 2016.
- Ciapała J., *Dylematy wokół ograniczenia konstytucyjnych wolności pracy, wykonywania zawodu, nauczania i badań naukowych (na przykładzie nauczycieli akademickich)*, [w:] *Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka a doświadczenia Polski*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2016.
- Cudowski B., *Dodatkowe zatrudnienie*, Warszawa 2007.
- Cudowski B., *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich (po nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym)*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 9.
- Cudowski B., *Dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelniach publicznych*, [w:] *Zatrudnienie nauczycieli akademickich*, red. W. Sanetra, Warszawa 2014.
- Cudowski B., *Zakres ograniczeń dodatkowego zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej nauczycieli akademickich*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 12.
- Dubowik A., *Dodatkowe zatrudnienie i inne zajęcia pracowników sfery publicznej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2005, nr 10.
- Góral Z., *Swoboda doboru pracowników i wolność pracy*, [w:] *Polskie prawo pracy w okresie transformacji w oświetleniu prawa wspólnotowego*, red. H. Lewandowski, Warszawa 1997.
- Hasło: *Lojalność*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/lojalno%C5%9B%C4%87.html> [dostęp: 15.05.2018].
- Izdebski H., Zieliński J.M., [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. H. Izdebski, J.M. Zieliński, Warszawa 2015.
- Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Lewicka-Strzałek A., *Lojalność pracownika: trwała wartość czy anachroniczna cnota?*, „Człowiek i Społeczeństwo” 2014, t. 38.
- Nauczyciel akademicki jako ogniwo jakości kształcenia*, red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk, Siedlce 2003.

- Nowakowski P.T., *O etycznych kanonach pracy nauczycieli akademickich i próbach ich kodyfikowania*, „Studia z Teorii Wychowania” 2011, nr 2.
- Nowik P., [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. M. Pyter, Warszawa 2012.
- Pudełko W., *Charakter prawny norm ograniczających dodatkowe zatrudnienie nauczycieli akademickich*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 2012.
- Pudełko W., *Zgoda na zatrudnienie nauczyciela akademickiego*, „Monitor Prawa Pracy” 2011, nr 11.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów (Dz.U. z 2016 r., poz. 1596).
- Sanetra W., [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. W. Sanetra, M. Wierzbowski, Warszawa 2013.
- Sztompka P., *Zaufanie*, Kraków 2007.
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1915).
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2183 ze zm.).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 736).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2201).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 996).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 ze zm.).
- Węgrzyn A., *O zgodzie rektora na dodatkowe zatrudnienie nauczyciela akademickiego*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2012, nr 12.
- Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.
- Wujczyk M., [w:] *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107–158 oraz 196–201a i 226 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*, red. K.W. Baran, Warszawa 2015.
- www.znpul.pl/wgrane_pliki/uzasadnienie-do-projektu-ustawy-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce-1...-1.pdf [dostęp: 21.11.2018].
- Wyrok TK z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50.
- Wyrok TK z dnia 26 kwietnia 1999 r., K 33/98, OTK 1999, nr 4, poz. 71.
- Wyrok TK z dnia 2 czerwca 1999 r., K 34/98, OTK 1999, nr 5, poz. 94.
- Wyrok TK z dnia 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK-A 2004, nr 4, poz. 31.
- Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r., K 27/07, Legalis nr 126577.
- Wyrzykowski M., *Granice praw i wolności – granice władzy*, [w:] *Obywatel – jego wolności i prawa*, oprac. B. Oliwa-Radzikowska, Warszawa 1998.
- Zieliński T., *Ustrój pracy w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Prawo pracy. Ubezpieczenia społeczne, polityka społeczna. Wybrane zagadnienia*, red. B.M. Ćwiertniak, Opole 1998.

SUMMARY

The problem of loyalty of academic teachers is complex and multifaceted. One of the manifestations of loyalty towards the employer are restrictions on additional employment. The study indicates many problems related to the additional employment of academic teachers. Doubts arouse the legitimacy of introducing restrictions on the additional employment of academic teachers in the light of Article 3 of the Constitution of the Republic of Poland, and compliance of the regulation with Article 32 of the Constitution regarding the principle of equality, as well as with Article 65 Item 1 of

the Constitution of the Republic of Poland, which guarantees freedom of choice and performance of the profession and selection of a place of work.

Keywords: academic teacher; additional employment; loyalty

STRESZCZENIE

Problem lojalności nauczycieli akademickich jest złożony i wielowymiarowy. Jednym z przejawów lojalności wobec pracodawcy są ograniczenia dodatkowego zatrudnienia. Opracowanie wskazuje na wiele problemów związanych z dodatkowym zatrudnieniem nauczycieli akademickich. Wątpliwości budzi zasadność wprowadzenia ograniczeń w zakresie dodatkowego zatrudnienia nauczycieli akademickich w świetle art. 3 Konstytucji RP i zgodności regulacji z art. 32 Konstytucji RP w odniesieniu do zasady równości, jak również art. 65 ust. 1 Konstytucji RP, który gwarantuje wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy.

Słowa kluczowe: nauczyciel akademicki; dodatkowe zatrudnienie; lojalność